Grujić Gordan[*]

UDK: 343.222
Pregledni rad
DOI 10.5937/ptp2002112G
Primljen: 14.01.2020.
Odobren: 21.04.2020.
Strana: 112–123

ACTIONES LIBERAE IN CAUSA

REZIME: Skrivljena neuračunljivost je institut koji je u pravnoj teoriji poznat pod nazivom *Actiones liberae in causa*. Njegov značaj je u tome što predstavlja izuzetak od opštih pravila o utvrđivanju uračunljivosti i krivice. Izuzetak se odnosi na regulisanje krivice lica koja se samovoljno dovode u stanje privremene duševne poremećenosti i u takvom stanju izvrše krivično delo.

Centralna tema rada je određivanje pojma i zakonsko regulisanje *actiones liberae in causa* u krivičnom pravu RS, njegovo razgraničenje od neuračunljivosti i bitno smanjene uračunljivosti kao i primena u praksi.

Ključne reči: *neuračunljivost, skrivljena neuračunljivost, acteones liberae in causa, Krivični zakonik*

1. Uvod

Jedno od temeljnih načela savremenog krivičnog prava je načelo krivice prema kome delo koje, i pored postojanja objektivnih elemenata, nije krivično delo ukoliko se učiniocu za njegovo izvršenje ne može pripisati krivica. Sledeći ovaj princip učinilac koji je samoskrivio neuračunljivost ne bi mogao biti krivično odgovoran jer je *tempore ciminis* bio neuračunljiv. Zbog toga se u teoriji krivičnog prava oformio institut *actione liberae in causa* koji predstavlja izuzetak od ovog pravila. Primena *actiones liberae in causa* omogućava utvrđivanje subjektivnog odnosa učinioca prema delu koje je izvršio u vreme pre dovođenja sebe u takvo stanje.

Razvoj instituta *actiones liberae in causa* tekao je sporo ali kontinuirano. Pitanje odnosa društva prema licima koja vrše krivična dela u stanju

[*] Doktorand na Pravnom fakultetu za privredu i pravosuđe u Novom Sadu,
e-mail: gogi_94@hotmail.com

neuračunljivosti u koje se sami dovode razmatra se veoma dugo. Zbog toga su se, u različitim vremenskim razdobljima, pojavile mnogobrojne koncepcije koje su nudile svoja rešenja ovog pitanja.

Tradicionalni izraz *actiones liberae in causa* je *terminus technicus* i kao takav je prihvaćen u pravnoj doktrini. U zakonodavnim tekstovima se, mađutim, za radnje koje su obuhvaćene ovim izrazom koriste različite jezičke konstrukcije kojima se nastoji koncizno, jasno i precizno izraziti njegov smisao. U Krivičnom zakoniku Republike Srbije koristi se naziv skrivljena neuračunljivost.

U teoriji krivičnog prava postoje različita shvatanja sadržine *instituta actiones liberae in causa*. Prema jednom mišljenju on obuhvata radnje izvršene u stanju neuračunljivosti u koje je učinilac sam sebe doveo da bi izvršio krivično delo. Prema drugom, zastupljenijem i teorijski prihvatljivijem mišljenju, ovaj institut obuhvata radnje koje učinilac izvrši u stanju privremene neuračunljivosti u koje se umišljajno ili nehatno stavio. Isticanje činjenice da se radi o privremenoj neuračunljivosti je značajno jer ono predstavlja smisao ovog instituta. Njegova primena je moguća samo ako je učinilac i pre i posle stavljanja sebe u neuračunljivo stanje bio uračunljiv.

2. Bitno smanjena uračunljivost, neuračunljivost, skrivljena neuračunljivost

Iako se ljudsko društvo od svog nastanka suočavalo sa problemom svojih članova koji ne poseduju „sposobnost smoodređenja“ ili, izražavajući se krivičnopravnom terminologijom, nisu u mogućnosti da upravljaju svojim postupcima u odnosu na izvršeno delo[1] sa sigurnošću se može reći da se prema njima postupalo na isti način kao prema zdravim prestupnicima ili je njihova neuračunljivost uzeta u obzir ali je predstavljena kao opasnsnost za sredinu u kojoj žive, te su takva lica ipak bila lišavana slobode.[2] Tek u XVIII veku, kada se krivično pravo pojavljuje kao celovit i logičan sistem, do tada prihvaćen princip odgovornosti zasnovan na objektivnoj odogovornosti se redukuje i prihvata se princip subjektivne odogovornosti prema kome se krivica temelji na slobodi volje.[3] Ova koncepcija je omogućila da se u gotovo svim pravnim sistemima uračunljivost, kao psihičko stanje duševno zdravog čoveka

[1] Drakić, D., Lukić, T. (2011). Krivičnopravo i sposobnost čovekovog samoodređenja. *Crimen*, *3* (1), str. 92.

[2] Slavković, V. (2016). Pozitivnopravni i uporednopravni aspekti neuračunljivosti. *Crimen*, *7* (2), str. 192.

[3] Jovašević, D. (2006). Leksikon krivičnog prava, Beograd, Službeni glasnik, str. 209.

svesnog svojih postupaka i sposobnog da njima upravlja, smatra obaveznim uslovom za utvrđivanje krivice. To znači da se odgovornim za delo koje je protivpravno i zakonom propisano kao krivično delo može smatrati samo onaj učinilac koji je u vreme izvršenja tog dela imao takav mentalni i duhovni kapacitet da razume svoje delo i da upravlja svojim postupcima. Nepostojanje intelektualne ili voluntativne moći isključuje krivicu za određeno delo iako je ono protivpravno i zakonom određeno kao krivično delo jer se učinilac smatra neuračunljivim. Neuračunljivost je stanje koje je suprotno uračunljivosti. Neuračunljivim se smatra onaj učinilac koji, zbog duševne bolesti, privremene duševne poremećenosti, zaostalog duševnog razvoja ili druge teže duševne poremećenosti, ne može da shvati značaj svog dela ili da upravlja svojim postupcima.[4] Osnov neuračunljivosti je, dakle, biološke i psihološke prirode. U biološkom smislu uzrok neuračunljivosti su organske promene koje kod učinioca krivičnog dela prouzrokuju nenormalna psihička stanja[5] zbog kojih nije u mogućnosti da shvati značaj svog dela ili da upravlja svojim postupcima. Nemogućnost shvatanja značaja svog dela (intelektualna nesposobnost) predstavlja nemogućnost rasuđivanja. Nemogućnost upravljanja svojim postupcima (voluntaristička nesposobnost) predstavlja nemogućnost odlučivanja.[6] Za postojanje neuračunljivosti neophodno je postojanje jednog od četiri oblika duševne poremećenosti i makar jednog od dva oblika psihičkih smetnji.[7]

Ukoliko je kod učinioca krivičnog dela, usled nekog oblika duševnog poremećaja, bitno smanjena moć rasuđivanja ili odlučivanja u odnosu na to delo radi se o bitno smanjenoj uračunljivosti.[8] Učinililac krivičnog dela čija je uračunljivost bitno smanjena je uračunljiv jer on može da shvati značaj svog dela i upravlja svojim postupcima ali mora da uloži više mentalne snage i volje da postigne isti uspeh kao uračunljiv učinilac. Okolnost otežanog rasuđivanja ili odlučivanja je osnov za ublažavanje kazne.[9] Rasuđivanje predstvlja misaoni proces koji putem raznih misaonih operacija omogućava spoznaju realnosti. Nemogućnost rasuđivanja znači nemogućnost shavatanja stvarnog (realnog), društvenog i pravnog značaja svog dela. Realni (stvarni) značaj

---

[4] Krivični zakonik RS, *Sl. glasnik RS*, br. 85/05, 88/05 - ispr., 107/05 - ispr., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16 i 35/19, član 23, stav 2.

[5] Jovašević, D., Petrović, D. (2006). Koncept krivice u krivičnom pravu Republike Srbije, u: Gordana Stanković (urednik) Funkcionisanje pravnog sistema u Republici Srbiji - zbornik radova sa naučne konferencije, Niš, Pravni fakultet, str. 51.

[6] Nešić, Lj. (1998). Krivično pravo, Beograd, Viša škola unutrašnjih poslova, str. 39.

[7] Stojanović, Z. (2018). Komentar krivičnog zakonika, Beograd, Službeni glasnik, str. 137-139.

[8] Krivični zakonik RS, *op. cit*., član 23, stav 3.

[9] Drakić, D. (2009). Bitno smanjena uračunljivost. *Zbornik radova Pravnog fakulteta*, *Novi Sad, 43* (1), str. 157-158.

se odnosi na pravilnu predstavu o prirodnom značaju izvršenog dela, sagledavanju sebe i svog odnosa prema sredini kojoj se pripada.[10] Neshvatanje društvenog i pravnog značaja odnosi se na nepostojanje mogućnosti shvatanja da je izvršeno delo štetno i društveno neprihvatljivo i kao takvo zabranjeno i kažnjivo. Odlučivanje je mogućnost nekog lica da na ispravan način dovede u vezu podstrek na neko postupanje i njemu suprodstavljenu predstavu, a zatim formira voljnu odluku za određeno ponašanje.[11] Odlučivanje znači upravljanje svojim postupcima saglasno sadržaju svoje svesti koja se izražava u preduzimanju voljne radnje. Preduzimanje voljne radnje je složen proces koji se sastoji u savladavanju unutrašnjih poteškoća (vladanje osećanjima, suprotsavljenost motiva i nagona...) i spoljašnjih poteškoća koje se sastoje u otklanjanju raznih objektivnih prepreka.

Kao i svako drugo pravilo i pravilo da je učinilac odgovoran za svoje delo samo ako je u vreme izvršenja bio uračunljiv ima izuzetak. Ovaj izuzetk se odnosi na učinioca koji je krivično delo izvršio u stanju privremene neuračunljivosti u koje je sam sebe doveo. U pravnoj nauci je taj izuzetak poznat pod nazivom *actiones liberae in causa ad libertatem relate* a pod različitim nazivima i u različitim oblicima predstavlja standardni institut krivičnih zakonodavstava mnogih zemalja.

Privremena neuračunljivost nastaje kao posledica privremene duševne poremećenosti koja traje sve dok traje endogeni ili egzogeni prouzrokovač tog poremećaja ili do pružanja medicinske pomoći.[12] Nepostojanje moći rasuđivanja ili odlučivanja usled takvog stanja isključuje krivicu učinioca. Međutim, kada učinilac sam sebe skrivljeno stavi u stanje privremene neuračunljivosti, odgovornost za izvršeno delo nije isključena ukoliko je pre stavljanja u takvo stanje postojala krivica za kasnije izvršeno delo. Za primenu instituta *actiones liberae in causa* neophodno je i postojanje nemogućnosti shvatanja svog dela ili nemogućnosti upravljanja svojim postupcima u vreme izvršenja krivičnog dela. Prilikom utvrđivanja mogućnosti rasuđivanja tj. mogućnosti pravilnog shvatanja svoje ličnosti, svojih postupaka i sveta oko sebe kod instituta *actiones liberae in causa* treba imati u vidu i intelektualne sposobnosti učinioca kao i sve okolnosti konkretnog sluačaja.

Utvrđivanje mogućnosti upravljanja svojim postupcima, odnosno mogućnosti odlučivanja povezano je sa mogućnošću rasuđivanja. Prema nekim

[10] Stanković, N. (2016). Krivično pravo – opšti deo, Brčko, Evropski univerzitet Brčko distrikt, str. 138.

[11] Drakić, D., *op. cit*., str. 163.

[12] Kokolj, M., (1981). Actiones liberae in causa – krivična odgovornost privremeno neuračunljivih lica, Mostar, Prva književna komuna, str. 148.

teoretičarima, ako ne postoji sposobnost rasuđivanja ne postavlja se dalje pitanje odlučivanja. Međutim, postoje i slučajevi kada neko lice ima sposobnost rasuđivanja ali nema sposobnost odlučivanja. Ovi slučajevi, kod instituta *actiones liberae in causa* odnose se na dela izvršena nečinjenjem kada učinilac, i pored izvesne mogućnosti shvatanja značaja svog dela, nije u mogućnosti da preduzme radnje kojima bi sprečio nastanak štetene posledice.

Kada izvršilac sam sebe dovede u stanje bitno smanjene uračunljivosti, okolnost bitno smanjenje uračunljivosti ne predstavlja osnov za ublažavanje kazne niti olakšavajuću okolnost. Do ovog zaključka se dolazi primenom principa *per argumentum a contrario*[13] na odredbu iz stava 2 člana 24 KZ.

Kod primene isntituta *actiones liberae in causa* relevantno je utvđivanje stanja uračunljivosti koje se odnosi na momenat pre stavljanja sebe u stanje omamljenosti i stanje neuračunljivosti nastalog usled omamljenosti. Samo postojanje mogućnosti rasuđiavanja i odlučivanja u stanju uračunljivosti i njihovo nepostojanje u stanju uračunljivosti indikuju odgovornost učinioca krivičnog dela po osnovu *actiones liberae in causa*.[14]

3. Pojam instituta *actiones liberae in causa*

Kada je stanje neuračunljivosti rezultat delovanja samog učinioca, odnosno kada on nekim svojim aktivnostima kod sebe izazove privremenu duševnu poremećenost[15] u teoriji krivičnog prava je formulisan institut *actiones liberae in causa*. Iako je, prema nekim autorima, ovu latinsku floskulu teško prevesti na srpski jezik prihvaćeno je stanovište da se njome označavaju radnje koje su slobodne u uzroku tj. radnje vezane sa slobodno stanje.[16]

Actiones liberae in causa ili skrivljena neuračunljivost je pravna konstrukcija koja omogućava da se licima koja su sebe skrivljeno dovela u stanje neuračunljivosti, a zatim izvršila krivično delo krivica ne utvrđuje u vreme vršenja radnje *(tempore criminis)* već u vreme pre dovođenja sebe u stanje neuračunljivosti. Drugim rečima, iako u momentu izvršenja *(in actu)* njegove radnje nisu bile slobodne, u nekom predhodnom stanju *(in causa*), kada se odlučio na izvršenje krivičnog dela, učinilac je bio uračunljiv. Slobodna radnja

[13] Crnogorčević, J. (1953). O potrebi noveliranja krivičnog zakonika, *Naša zakonitost, 7* (6-7), str. 324.

[14] Kokolj, M., *op. cit*., str. 154.

[15] Srzentić, N., Stajić, A., Lazarević, Lj. (2000). Krivično pravo – opšti deo, Beograd, Savremena administracija, str. 201.

[16] Stojanović, Z., *op. cit*., str. 142.

se sastoji u tome da je učinilac sam prouzrokovao svoju uračunljivost koja u sebi sadrži opasnost a u nastupanju radnje računao na svoju neuračunljivost.[17]

Kod instituta *actiones liberae in causa* radnju izvršenja krivičnog dela čine dve radnje. Prva radnja predstavlja stvaranje uslova za ostvarenje krivičnog dela. Učinilac, dok je još uračunljiv, donosi odluku da preduzme radnju krivičnog dela u stanju neuračunljivosti.[18] Druga radnja je ona kojom se ostvaruje posledica. Između ovih radnji mora postojati uzročna veza. Radnja dovođenja u stanje neuračunljivosti je, najčešće, voljna radnja činjenja, a kao radnja neposrednog izvršenja krivičnog dela u praksi se najčešće pojavljuje propuštanje.[19] U odredbi člana 24 KZ RS navedeni su tipični načini samodovođenja u stanje neuračunljivosti. To su upotreba droga, alkohola, a formulacijom „na drugi način" obuhvaćene su situacije u kojima se učinilac drugim sredstvima dovodi u stanje nemogućnosti shvatanja svoga dela ili upravljanja svojim postupcima.

Stepen alkoholisanosti ima izuzetan značaj u primeni ovog instituta. Odlučujući uticaj na postojanje instituta *actiones liberae in causa* ima akutno pijanstvo. To je pijanstvo u koje može dospeti svako lice konzumiranjem alkohola i koje prouzrokuje privremenu neuračunljivost. Patološka pijanstva nisu obuhvaćena jer dovode do oštećenja psihičkog i fizičkog zdravlja koja nisu privremene prirode.

Sa uzimanjem droga situacija je slična. Zavisnik od psihoaktivnih supstanci ne može se smatrati neuračunljivim čak ni onda kada usled apstinencijalne krize izvrši krivično delo. U literaturi se kao poseban oblik narkomanije navodi tabletomanija. Ona predstavlja zloupotrebu medikamenata, odnosno njihovu upotrebu i pored upozorenja iskazanog na leku u pogledu efekata koje može izazvati. Prekomerna upotreba nekih medicinskih preparata (npr. analgetika) dovodi do psihičkih stanja veoma sličnih stanjima proizvedenih drogom usled koje može doći do kriminalne delatnosti.[20]

Ukoliko do izvršenja krivičnog dela dođe usled apstinencijalnog sindroma (učinilac propusti uzimanje leka), u teoriji postoji mišljenje da instituta *actiones liberae in causa* ne treba primeniti. Prema mišljenju pojedinih autora do odgovornosti za *actiones liberae in causa* može doći i usled sna[21] ukoliko

[17] Ibid, str. 143.

[18] Ćorović, E., Turanjanin, V. (2017). O skrivljenoj neuračunljivosti iz člana 24 Krivičnog zakonika Srbije. *Zbornik instituta za kriminološka i sociološka istraživanja*, *36* (1), str. 12.

[19] Kokolj, M., op. cit., str. 92.

[20] Stoiljković, S. (1972). Psihijatrija sa medicinskom psihologijom, Beograd, Medicinska knjiga, str. 402.

[21] Zlatarić, B., Damaška, M. (1966). Riječnik krivičnog prava i postupka, Zagreb, Informator, str. 14.

se on shvati kao stanje u kome ne postoji mogućnost rasuđivanja i odlučivanja a u koje se učinilac krivičnog dela sam doveo ignorišući simtome koji ukazuju na njega: zamor, tromost mišića i sl.

Pored ovih, stanje privremene neuračunljivosti može biti izazvano bolešću, afektom, hipnozom i sl. Raznovrsne bolesti poput glovobolje, iznenadne paralize, gubitka svesti i sl. u slučaju postojanja znanja, mogućnosti postojanja znanja ili dužnosti postojanja znanja o njima mogu poruzrokovati krivičnu odogovornost lica koja su u takvom stanju izvršila krivična dela. Da bi se učinilac smatrao odogovornim za vršenje krivičnog dela u stanju afekta neophodno je utvrđivanje dejstva afekta na moć rasuđivanja i odlučivanja.[22]

Hipnoza predstavlja stanje promenjene svesti u kome je lice veoma podložno sugestiji. Ukoliko se u hipnotisanom stanju izvrši kivično delo neophodno je utvrditi da li je do takvog stanja došlo voljom izvršioca jer se u takvoj situaciji odogovornost prosuđuje na osnovu instituta *actiones liberae in causa*.[23]

Da bi se primenio institut *actiones liberae in causa*, pored uračunljivosti, u odnosu na izvršeno delo mora postojati i umišljaj ili nehat ako je zakonom predviđena kažnjivost i za nehatno vršenje tog dela. Zbog toga se razlikuju i umišljajne i nehatne *actiones liberae in causa*. Kod umišlajnih učinilac poseduje određeno stanje svesti i određeni intenzitet volje u odnosu na konkretno delo. S obziom da umišljaj može biti direktni i eventualni, treba praviti razliku između direktne i eventualne *actiones liberae in causa*. Direktan umišljaj postoji ako kod učinioca postoji svest da će izvršiti delo i da je hteo njegovo izvršenje. Eventualni umišlaj postoji kada je učinilac svestan da će usled njegovog činjenja ili nečinjenja nastupiti zabranjena posledica i na nju pristaje.[24] Kod nehatne *actiones liberae in causa* učinilac je svestan da dovođenjem sebe u neuračunljivo stanje može izvršiti krivično delo ali olako drži da do posledice neće doći. Ovo je slučaj svesnog nehata. U slučaju postojanja nesvesnog nehata učinilac nije svestan niti želi da dovođenjem sebe u stanje privremene neuračunljivosti izazove štetnu posledicu ali je prema okolnostima ili ličnim svojstvima bio dužan ili bio svestan te mogućnosti.[25] Situacije u kojima je radnja vršenja krivičnog dela propuštanje činjenja odnose se na *omissio libera in causa*. Naime, ukoliko učinilac, i pored postojanja svesti da će u stanju privremene neuračunjivosti izvršiti krivično delo propuštanjem ili nevršenjem

[22] Kurteš, K. (1961). Afekat i krivično delo. *Narodna milicja*, *13* (6), str. 28.
[23] Kolkolj, *op. cit*., str. 119.
[24] Popivoda, D. (2011). Actiones liberae in causa*, Glasnik Advokatske komore Vojvodine*, *83* (10), str. 335.
[25] Stojanović, Z. (2000). Krivično pravo - opšti deo, Beograd, Pravna knjiga, str. 185.

neke radnje a to je i želeo odnosno na to pristao, olako držao da do toga neće doći ili je bio svestan toga ili morao i bio dužan, postojaće njegova krivica.[26]

Krivica učinioca krivičnog dela koji je upotrebom droga alkohola ili na neki drugi način sebe doveo u stanje u kojem nije sposoban da shvati značaj svog dela ili da upravlja svojim postupcima utvrđuje se prema vremenu pre dovođenja u takvo stanje.

U pravnoj doktrini postoje različite ocene optimalnosti uređenja pitanja odgovornosti skrivljeno neuračunljivih učinilaca krivičnih dela. Prema nekim autorima primena instituta *actione liberae in causa* modifikuje načelo krivice pomeranjem njenog utvrđivanja u momentu pre samodovođenja u stanje neuračunljivosti. Radnja samodovođenja u stanje neuračunljivosti ne predstavlja radnju krivičnog dela već samo eventualno pripremnu radnju koja nije kažnjiva osim ako je zakon nije izričito propisao kao kažnjivu.[27] Ovaj prigovor u našem krivičnopravnom sistemu nema osnovu jer se radnja dovođenja u neuračunljivo stanje ne smatra pripremnom radnjom već stvaranjem uslova za izvršenje krivičnog dela što je samo jedna faza u toku događaja koji vodi ostvarenju krivičnog dela u kojoj je učinilac bio uračunljiv.

Nedostaci instituta *actiones liberae in causa*, prema nekim autorima, mogu se ispoljiti i na polju krivice naročito u slučajevima kada je umišljajem ili nehatom učinioca bilo obuhvaćeno jedno delo a izvršeno je drugo. Uzimajući u obzir zakonsko rešenje institut *actiones liberae in causa* se ne može primeniti u takvim slučajevima, jer s obzirom da ne postoji psihički odnos učinioca prema posledici u vreme pre dovođenja u stanje neuračunljivosti, nema ni krivičnog dela.[28]

Patološke reakcije organizma izazvane upotrebom određenih sredstava predstavljaju osnov za isključenje krivice. Međutim, u teoriji postoje mišljenja prema kojima bi izuzetak trebali biti učinioci kojima je patološko stanje već bio osnov za isključenje krivice. Slično je i sa tzv. apstinencijalnim sindomom kao i sa zakonskim neobuhvatanjem određenih stanja koja se u praksi često pojavljuju kao uzrok skrivljene neuračunljivosti (npr. san kod saobraćajnih nezgoda).

Sve navedene slabosti instituta *actiones liberae in causa* opravdavaju pitanje njegove efikasnosti koje neki teoretičari, s pravom, postavljaju. Popunjavanje praznina u rešavanju situacija koje primena instituta ne pokriva

---

[26] Spalević, Ž. (2010). Actiones liberae in causa, *Pravo teorija i praksa*, *27* (5-6), str. 125.

[27] Ćorović, E., Turanjanin, V., op. cit., str. 11.

[28] Milošević, M. (2009). Skrivljena neuračunljivost. *Godišnjak Fakulteta bezbednosti*, *2* (1), str. 360.

moguće bi bilo uvođenjem tzv. fikcije uračunljivosti[29] odnosno, fingiranje uračunljivosti učinioca koji je izvršio krivično delo u stanju voljne omamljenosti. Primena ovog modela je praktičnija jer ne zahteva utvrđivanje psihičkog odnosa učinioca prema delu već se učinilac posmatra kao uračunljivo lice.

4. Sudska praksa[30]

Okrivljeni nije bio u stanju skrivljene bitno smanjene uračunljivosti u vreme izvršenja krivičnog dela jer je bio pod uticajem alkohola, ukoliko ne postoje dokazi da je sebe svesno doveo u alkoholisano stanje da bi u tom stanju izvršio krivično delo.

Iz obrazloženja:

Prvostepeni sud je okrivljenog oglasio krivim za počinjeno krivično delo ubistvo iz čl. 113 Krivičnog zakonika. Polazeći od nesporne činjenice da je okrivljeni dugogodišnji konzument alkoholnih pića, što nesumnjivo dovodi do oštećenja fizičkog i psihičkog zdravlja, te činjenicu da su okrivljeni i oštećeni bili prijatelji kao i to da su kritičnog dana bili zajedno i pili kao i inače i po kazivanju svedoka nisu bili u zavadi, već u dobrim odnosima, ukazuje na to da se ovde ne može raditi o institutu skrivljene neuračunljivosti. Obzirom da se radi o osobi koja boluje od bolesti zavisnosti, tj. o hroničnom alkoholizmu, koji traje duži vremenski period u kojem je alkoholisano stanje kod okrivljenog često prisutno, da je sledstveno tome okrivljeni tvrdio da je tokom celog kritičnog dana konzumirao alkohol, da nikada nije imao problema sa oštećenim, što su potvrdili i svedoci, da nož koji je kritičnom prilikom iskoristio, nije pribavio da bi njime izvršio krivično delo, već je u pitanju kuhinjski nož koji se nalazio na trpezarijskom stolu kojim su okrivljeni i oštećeni sekli meso, zaključuje se da okrivljeni jeste sam sebe doveo u alkoholisano stanje ali, sud nije uverenja da je okrivljeni sam sebe svesno doveo u stanje smanjene uračunljivosti da bi u tom stanju nekoga lišio života, tj. da je pre dovođenja u takvo stanje doneo odluku da izvrši predmetno ili slično krivično delo, o tome ne govori ni okrivljeni niti svedoci koji su bili sa okrivljenim i oštećenim u zajedničkom društvu neposredno pre kritičnog događaja. (Presuda Višeg suda u Novom Sadu posl. br. K 96/16 od 13.01.2017. godine koja je potvrđena Presudom Apelacionog suda u Novom Sadu posl. br. Kž 1 341/17 od 13.04.2017. godine).

[29] Milošević, M., *op. cit.*, str. 362.
[30] Izvor: Bilten sudske prakse Višeg suda u Novom Sadu br. 8/2017.

6. Zaključak

Devijantna ponašanja nastala kao posledica zloupotrebe alkohola, droga, lekova i sl. su sve učestaliji društveni problem. Institut *actiones liberae in causa* omogućava kažnjavanje neuračunljivih učinilaca koji su se upotrebom ovih sredstava doveli u stanje privremene neuračunljivosti a zatim izvršili krivično delo.

Iako je od ozakonjenja skrivljene neuračunljivosti u našoj zemlji proteklo više od pola veka njegova primena je još uvek predmet rasprava i polemika. Razlog tome su poteškoće koje se tiču utvrđivanja psihološkog odnosa učinioca prema krivičnopravnoj posledici, utvrđivanja uzročnosti između radnje stavljanja u stanje neuračunljivosti i radnje kojom je prouzrokovana posledica, utvrđivanja stanja svesti i intenziteta volje u odnosu na dovođenje u stanje neuračunljivosti i u odnosu na radnju kojom je prouzrokovana posledica itd.

Međutim, kažnjavanje učinilaca krivičnih dela, koji bi primenom standardnih pravila o određivanju krivice bili oslobođeni odgovornosti zbog neuračunljivosti u vreme izvršenja krivičnog dela, nije jedini motiv postojanja instituta *actiones liberae in causa*. Veoma je značajna i njegova preventivna svrha koja predstavlja vaspitni uticaj na lica koja bi u slučaju nepostojanja ovog instituta izbegla društvenu osudu.

Grujić Gordan
A doctoral candidate at the Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad

ACTIONES LIBERAE IN CAUSA

A b s t r a c t

Deliberate unaccountability (insanity) is an institute known in legal theory as *Actiones liberae in causa*. Its significance lies it is an exception to the general rules for determining accountability and guilt. The exception is to regulate the guilt of persons who arbitrarily bring themselves into a state of temporary mental disorder and commit a crime in such a state.

The central theme of the paper is the definition and legal regulation of actiones liberae in causa in Serbian criminal law, its demarcation from non-accounting and substantially reduced accounting as well as its application in practice.

Key words: *unaccountability, hidden unaccountability, acteones liberae and causa, Penal Code*

Literatura

1. Bilten sudske prakse Višeg suda u Novom Sadu br. 8/2017
2. Crnogorčević, J. (1953). O potrebi noveliranja krivičnog zakonika. *Naša zakonitost*, *7* (6-7), str. 149-158
3. Ćorović, E., Turanjanin, V. (2017). O skrivljenoj neuračunljivosti iz člana 24 Krivičnog zakonika Srbije. *Zbornik instituta za kriminološka i sociološka istraživanja*, *36* (1), str. 7-22
4. Drakić, D. (2009). Bitno smanjena uračunljivost. *Zbornik radova Pravnog fakulteta, Novi Sad*, *43* (1), str. 151-166
5. Drakić, D., Lukić, T. (2011). Krivičnopravo i sposobnost čovekovog samoodređenja, *Crimen*, *2* (1), str. 88-98
6. Jovašević, D. (2006). Leksikon krivičnog prava, Beograd, Službeni glasnik
7. Jovašević, D., Petrović, D. (2006). Koncept krivice u krivičnom pravu Republike Srbije, u: Gordana Stanković (urednik) Funkcionisanje pravnog sistema u Republici Srbiji - zbornik radova sa naučne konferencije, Niš, Pravni fakultet
8. Kokolj, M. (1981). Actiones liberae in causa – krivična odgovornost privremeno neuračunljivih lica, Mostar, Prva književna komuna
9. Krivični zakonik RS, *Sl. glasnik RS*, br. 85/05, 88/05 - ispr., 107/05 - ispr., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16 i 35/19
10. Kurteš, K. (1961). Afekat i krivično delo. *Narodna milicja*, 13 (6), str. 25-34
11. Milošević, M. (2009). Skrivljena neuračunljivost. *Godišnjak Fakulteta bezbednosti*, *2* (1), str. 343-365
12. Nešić, Lj. (1998). Krivično pravo, Beograd, Viša škola unutrašnjih poslova
13. Popivoda, D. (2011). Actiones liberae in causa, *Glasnik Advokatske komore Vojvodine*, *83* (10), str. 528-537
14. Slavković, V. (2016). Pozitivnopravni i uporednopravni aspekti neuračunljivosti, *Crimen*, 7 (2), str. 191-206
15. Spalević, Ž. (2010). Actiones liberae in causa, *Pravo teorija i praksa*, *27* (5-6), str. 132-141
16. Srzentić, N., Stajić, A., Lazarević, Lj. (2000). Krivično pravo – opšti deo, Beograd, Savremena administracija
17. Stanković, N. (2016). Krivično pravo – opšti deo, Evropski univerzitet Brčko distrikt

18. Stoiljković, S. (1972). Psihijatrija sa medicinskom psihologijom, Beograd Medicinska knjiga
19. Stojanovič, Z. (2018). Komentar krivičnog zakonika, Beograd, Službeni glasnik
20. Stojanović, Z. (2000). Krivično pravo - opšti deo, Beograd, Pravna knjiga
21. Zlatarić, B., Damaška, M., (1966). Riječnik krivičnog prava i postupka, Zagreb, Informator